

geen land beter dan Nederland in staat om Engeland, Duitsland en Frankrijk tot elkaar te brengen . . . Wij moeten in beide partijen het goede zien, waarop een betere toekomst opgebouwd kan worden. Wij moeten (en nu gebruik ik een groot woord, maar weloverwogen) wij moeten voor beide partijen liefde hebben.¹

De Leidse hoogleraar in het volkenrecht, mr. B. M. Telders, sinds de herfst van '38 voorzitter van de liberale partij, hield medio oktober '39 een voordracht ('De zedelijke verdediging van het neutraliteitsvraagstuk'), later ook als brochure verschenen, waarin hij Frankrijk en Engeland verweet dat zij door het verdrag van Versailles en het nadien gevolgde beleid het nationaal-socialisme 'in het leven geroepen' hadden. Nederland droeg daar geen verantwoordelijkheid voor, Nederlands handen waren schoon. 'Onzijdigheid in Europese conflicten', betoogde hij,

'is niet alleen Nederlands recht, zij is Nederlands hoogste plicht, ook en juist tegenover de mogendheden om ons heen. Zij berust in laatste en hoogste aanleg op de taak die Nederland in het Europese staatsbestel geroepen is te vervullen en zonder welke ons voortbestaan als onafhankelijke staat ondenkbaar want onmogelijk is . . . Wij zijn *trustees*, wier taak en roeping het is, de delta van Rijn, Maas en Schelde in het belang van het Europese evenwicht te bewaren, en ons recht op zelfstandigheid berust op onze richtige vervulling van die taak.'²

Hoever reëler was het betoog dat Geyl in antwoord hierop publiceerde! Zeker, hij erkende, 'dat geen Nederlandse regering anders doen kan dan zolang mogelijk, en zo mogelijk tot het eind! buiten de oorlog trachten te blijven', maar was dat reden om de neutraliteit te verabsoluteren of te idealiseren? Haar krachtig handhavend, paste ons 'niets zo goed als bescheidenheid'. Het ging ook niet aan, de oorlogvoerenden over één kam te scheren. 'Niets is', schreef de Utrechtse historicus, fel tegenstander van het nationaal-socialisme,

'kortzichtiger, niets is onhistorischer dan wanneer men op grond van de in alle menselijk leven onvermijdelijke onvolkomenheid en onzuiverheid oordeelt dat zich louter een machtsstrijd, een worsteling tussen imperialismes, voor ons oog afspeelt. De grote gedachtenstrijden in de wereldgeschiedenis hebben zich altijd

¹ J. van Walré de Bordes: 'De roeping van Nederland in de volkerengemeenschap', *Nederland in oorlogstijd. Redevoeringen, gehouden te Leiden op 14 en 15 december 1939 door prof. dr. F. Müller, prof. mr. A. C. Josephus Jitta, mr. dr. J. van Walré de Bordes en mr. J. Linthorst Homan* (1940), p. 39, 42. ² B. M. Telders: 'De zedelijke verdediging van het neutraliteitsvraagstuk', *Verzamelde geschriften*, dl. IV (1947), p. 153, 159.